

Kunnen computers geloven?

Overdenking Geert van der Bom

Computer als mens

Een goede vriend van mij, die ook hier aan de VU gestudeerd heeft, is hoogleraar in de informatica bij de faculteit geesteswetenschappen in Tilburg. Dat is een opmerkelijke combinatie. Informatica als een van de geesteswetenschappen. Hij slaat de mogelijkheden van computers dan ook zeer hoog aan. 'Mogelijk zullen computers kunnen geloven.'

Een aantal jaren terug had deze Jaap van den Herik een dubbelinterview voor Radio Limburg samen met toenmalig Bisschop Wiertz. Toen hij dit pikante punt over het geloven van computers als veronderstelling naar voren bracht, kreeg de bisschop door de interviewer natuurlijk ogenblikkelijk de vraag voorgelegd wat hij daar van vond. Om even tijd te winnen antwoordde de bisschop eerst op een vorige vraag, maar vervolgens sprak hij: "Wat zouden we dan een boel gelovigen erbij hebben." Toen ik dat later hoorde was mijn eerste reactie: "Hoe weet hij eigenlijk dat ze katholiek worden en niet protestant of moslim?" Gaan ze ook vasten? Gaan ze kaarsen branden in prachtige kapellen? Maar waarvoor? Wat is de betekenis van hun acties als het geloof in hun zelf geprogrammeerd is?

Verandering van mensbeeld

Bij navraag blijken veel mensen die zich in de wereld van de Kunstmatige Intelligentie bewegen, het helemaal geen gekke gedachte te vinden dat computers zouden kunnen geloven. Het is nog ver weg, dat wel, maar het zal vast ooit mogelijk zijn. En het is zeker het onderzoeken waard.

Ik zou deze ontwikkeling in verband willen brengen met een sluipende vertechnisering van ons mensbeeld.

Dankzij de bewonderenswaardige kennis en kunde van medici is het al lang mogelijk mensen beter te maken. Dit kan met pillen, door operaties, en door kunstingrepen. Het redt mensen van allerlei kwalen en maakt hun leven leefbaarder. Tegelijkertijd kan men zich tegenwoordig ook laten opereren om er jonger uit te zien, of mooier, of vitaler. Ons lijf wordt door ons dan ook steeds meer ervaren als "maakbaar". Het is niet langer een vaststaand gegeven. We kunnen het naar believen verbouwen.

Op weg naar perfectie

Met sporten houden we het lijf in conditie en verkrijgen we de gewenste esthetische vorm. We gaan naar de dokter voor een controlebeurt. En de normale geneeskunde is vrijwel gedwongen technisch naar het lichaam te kijken, alleen al vanwege de tijdsdruk.

De geneeskunde is niet alleen curatief en preventief, maar ontwikkelt zich rap tot *enhancing* geneeskunde: er wordt een beroep gedaan op bepaalde verlangens. Voorbeelden hiervan zijn: het zich goed voelen, een mooi uiterlijk, het veranderen van sekse, of zelfs het aanpassen van het karakter. Soms is er behoefte aan een *total make over*. We zijn op weg naar perfectie. In zijn boek *Better than well, American Medicine Meets the American Dream* beschrijft de psychiater Carl Elliott hoe de liberale geneeskunde tegemoet komt aan de meest opmerkelijke verlangens. Verregaande interventie in de menselijk natuur is dus geen toekomstdroom; we zijn er volop mee bezig.

Mens als computer

Met het voortschrijden van de techniek ontstaat er dan ook wat men wel noemt de techno-sapiens, een mutant van de homo-sapiens. Het is een verbeterde mens, vergelijkbaar met de cyborg – een half natuurlijk en half technologisch wezen - zoals dat in *science fiction* wordt gepresenteerd.

Door lichamelijke verbouwing met lichaamsvreemde elementen krijgt het menselijk lichaam steeds meer een instrumenteel karakter als was het een machine of computer. Naast het trainen van het lichaam op de sportschool traint men zijn *mind* om die ook in vorm te houden. De GGZ adverteert ook al met *mind-fit* programma's, en doet dat met de leus; 'de Sportschool van de Geest'.

De ontwikkeling van mens tot techno-sapiens onderstreept de intrede van een ander geloof: het geloof in de maakbaarheid van de mens. Dit brengt mij tot de vraag of zaken als geloof, de menselijk emotie, intentie en verantwoordelijkheid fysiologisch reproduceerbaar zijn? Of in breder verband: kunnen we alle mentale verschijnselen als een vorm van *information handling* definiëren en implementeren?

De andere kant van het geloof

In de bovenstaande veel te korte beschrijving van de techno-sapiens wordt het geloof gezien als een fysiologische toestand, die informatietechnologisch implementeerbaar is. Maar door het geloof als informatie op fysiologisch en epistemologisch niveau te benaderen, behandelt men één kant van het geloof. Namelijk wat de oude dogmatiek de *fides quae creditur* noemt (de trouw die geloofd wordt). Laat ik het zo zeggen: men kan alle dogma's en teksten in het geheugen opslaan, maar dat maakt de betreffende persoon nog niet tot een gelovige.

Bij geloof hoort een attitude en een gezindheid, waarin allerlei emoties als vreugde, vertrouwen, hoop, overgave, liefde, dankbaarheid of bezorgdheid, maar ook twijfel zijn omvat. Wordt er in het geloof over God gesproken dan spreken we over een leven met God, over de *gewetensvolle* vormgeving van het leven *coram Deo*, ten overstaan van... Geweten is geen ding, het is geen orgaan in het brein, maar geweten duidt op het zoeken naar de zin van de eigen existentie ten overstaan van de Eeuwige en de samenleving. In de oude dogmatiek heet dat de *fides qua* (*de trouw waardoor*). De informatie van de *fides quae*, kan als een verzameling van gegevens zeker in iets worden vastgelegd, maar kan per definitie de existentiële *fides qua* niet omvatten.

De maakbare mens

De maakbare mens heet bij onze zuiderburen 'de monteerbare mens'. Dat klinkt meteen veel plastischer. De maakbare mens inclusief ieder individueel gewenst geloof lijkt geheel onafhankelijk te zijn van elke sociale relationele inbedding. Hoe gaat het dan verder met onze samenleving? Laat ik een glimp van deze moeilijke materie aan u voor houden.

Terecht heet het WWW een netwerk en geen samenleving, hoewel mensen wel in die wereld op kunnen gaan. Godsdienst is dan een individuele beleving los van elke traditie of geschiedenis. Godsdienst is dan een toestand van het individuele brein en het is ingebed in een totaal naturalistisch wereldbeeld waarin de natuurwetenschappen onze gehele werkelijkheid uiteindelijk in overeenstemming met hun concepten, wetten en processen denken te kunnen beschrijven.

Doctor honoris causa

Vandaag ontvangt professor Timothy Berners-Lee een eredoctoraat en wel met reden. Als bedenker en initiator van het World Wide Web, waarin vrijwel de hele wereld met elkaar verbonden is, heeft hij een uitwisseling van ideeën en gedachten, van informatie en kennis mogelijk gemaakt die haar gelijke niet kent. Hij heeft ooit eens gezegd; 'Ik heb het web ontworpen als een universele ruimte voor de hele samenleving, dus ook voor het bedrijfsleven. Omdat het web universeel is, kom je er precies dezelfde mensen tegen als in de echte wereld, van hebzuchtige leeghoofden tot prachtige, diepzinnige mensen. Het is net als de straten van Amsterdam: er is veel schoonheid, maar er zijn ook andere dingen. En niemand dwingt je daarnaartoe te gaan'. Vandaag zit u aan de goede kant van Amsterdam. Mijn bewondering voor het World Wide Web is groot. Toch denk ik dat de *twitter community* nog veel kan leren van de taxonomie van het gewetensvolle leven.

